

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ШЛЯХОМ ВЗАЄМОДІЇ СІМ'Ї ТА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

А.О.БОЧАГОВА.

***Україна, м.Глухів Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка***

Сьогодні все частіше ставиться питання про «зміну якості освіти», про її покращення. Організаційно-структурна криза, яка торкнулася всієї світової системи освіти, характеризувалася швидким зниженням актуальності набутих знань. Якість освіти не завжди відповідає запитам держави, замовлення на певний об'єм знань, умінь та навичок стрімко зростає. Конкретні знання та вміння, в наш час, не дають гарантії того, що людина зможе зайняти гідне місце в житті. Необхідно формувати у підростаючого покоління компетенцію – нові універсальні якості та поведінкові моделі особистості. І чим раніше ми почнемо формувати соціально компетентну особистість, тим краще.

Компетентність, в широкому її розумінні, розглядається як якість особистості, яка володіє певними знаннями в якійсь галузі та вміє їх застосувати на практиці, забезпечувати успішність діяльності (А.П. Журавльов, А.К. Маркова, Л.А. Петровська, Н.Ф. Тализіна, Б.І. Хасан, Р.К. Шакуров, А.І. Щербаков та ін.

У соціально-педагогічній науці в останні роки з'явилося чимало робіт, присвячених висвітленню проблем становлення особистості в дошкільні роки, формування її ціннісних орієнтацій. Однак, проблема формування соціальної компетентності дошкільника, як показують результати аналізу наукової соціально-педагогічної літератури, є досить складною. Саме соціальний педагог має стати тією ланкою, яка гармонійно поєднає дошкільне та сімейне виховання, допоможе вихованцю зрозуміти навколишній світ, буде піклуватися про формування моральних, загальнолюдських цінностей, аналізувати процес формування особистості, як соціальний процес розвитку її нахилів та здібностей.

Мета статті – розкрити теоретичні та практичні аспекти процесу формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку шляхом взаємодії ДНЗ та сім'ї.

Виклад основного матеріалу. Психолого-педагогічні дослідження беззаперечно доводять, що дошкільний вік є періодом початкового становлення особистості. Саме у перші роки життя закладаються основи гуманізму, розвиваються моральні уявлення, почуття, звички, які визначають подальший розвиток особистості.

Соціальна компетентність виступає як якість людини, сформована у процесі оволодіння уявленнями і знаннями про соціальну дійсність, активного творчого освоєння соціальних відносин, що виникають на різних етапах і в різних видах соціальної взаємодії, а також трактується як засвоєння етичних норм, які є основою побудови та регулювання міжособистісних і внутрішньо-особистісних соціальних позицій, відносин [4].

А. Г. Гогоберідзе в «Концепції освіти дітей старшого дошкільного віку» визначає сутність і зміст початкової особистісно-соціальної компетентності дитини «як готовності самостійно вирішувати завдання, пов'язані зі спілкуванням і взаємодією з однолітками і дорослими і сукупністю уявлень дитини про себе, свою самооцінку, що визначають вибір способів поведінки та взаємодії з соціумом» [3].

Соціальна компетентність дошкільника формується в процесі його соціалізації. Соціалізація - це двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, її пристосування, «адаптацію» до культурних, психологічних і соціологічних факторів (Т. Парсонс, Р. Мертон), з іншого боку, процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності, подолання негативних впливів середовища, що заважають його саморозвитку і самоствердженню (А. Маслоу, А. Олпорт, К. Роджерс). Цей процес можна розглядати як його «інтеграцію» в систему групових відносин.

Соціальній компетентності дошкільника притаманна інтегративна природа, яка включає такі компоненти [1]:

Когнітивний компонент:

- Уявлення дітей про працю дорослих, про суспільну значимість праці, про необхідність берегти результати праці;
- Уявлення про норми, правила життя в суспільстві, виражених у поняттях: «можна», «не можна», «погано», «добре», «потрібно»;
- Розуміння дитиною настрою партнера за його вербальною і невербальною ознакою.

- Розуміння дитиною наслідків своїх і чужих вчинків, їх впливу на емоційний стан інших людей;

Емоційний компонент:

- Ставлення дитини до емоційного стану ровесника і дорослого;
- Відношення благородності, чуйності, співчуття, співучасті;
- Ставлення дитини до однолітка будується відповідно до їх бажань та інтересів;
- Вміння самостійно знаходити рішення в конфліктних і проблемних ситуаціях;

Поведінковий компонент:

- Вміння дитини отримувати необхідну інформацію, вести простий діалог з дорослими і однолітками, взаємодіючи в системах "дитина-дитина» «дитина-дорослий»;

- Вміння приймати участь в колективних справах, включатися в спільні трудові доручення з дорослими і надавати допомогу;

- Вміння не сваритися, спокійно реагувати в конфліктних ситуаціях;

У зв'язку з вивченням соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку був проведений констатуючий експеримент, який включав вивчення наведених вище критеріальних компонентів. У дослідженні взяли участь 2 старші групи ДНЗ, контрольна (група А) і експериментальна (група Б). Група А налічувала в собі 26, а група Б – 28 дошкільнят.

Експеримент проходив у кілька етапів:

I – діагностика рівня соціальної компетентності дошкільнят – вересень 2011 року;

II – розробка соціального проекту «Я і світ навколо мене» - вересень-жовтень 2011 року;

III – впровадження соціального проекту «Я і світ навколо мене» в експериментальній групі – жовтень 2011 року – березень 2012 року;

IV – повторна діагностика рівня соціальної компетентності у обох групах – березень 2012 року.

Єдиної методики, яка б дозволила визначити рівень сформованості соціальної компетентності дітей дошкільного віку на даний час не існує. Тому, діагностуючи дане явище, ми використовували наступні методики:

- 1) Методика «Що таке добре і що таке погано»;
- 2) Методика «Виявлення проявів чуйності у дітей в родині»;
- 3) Шкальна оцінка сформованості соціальних форм поведінки дитини (за результатами спостереження) (А.М.Щетініна, Л.В.Кірс);

- 4) Діагностична методика «Подарунок», розроблена Т.А.Рєпіної, модифікована Т.В. Антоновой;
- 5) Методика «Програшна лотерея»
- 6) Методика «Сюжетні картинки»
- 7) Методика «Незакінчені розповіді» Т.П.Гаврилової

На підставі результатів методик, опитування вихователів, спостереження за ігровою та навчальною діяльністю дітей у групах, ми можемо зробити висновок про рівень сформованості соціальної компетентності дітей дошкільного віку. Дані зображені на графіку.

Рис.1 Показник рівня компетентності в контрольній групі

Рис.2 Показник рівня компетентності в експериментальній групі

Перераховані компоненти соціальної компетентності дошкільника, які ми досліджували, ще тільки формуються, нестійкі, залежать від дорослого і його вміння зацікавити дитину інформацією з навколишнього світу, організувати з ним спілкування, допомогти зорієнтуватися в системі цінностей, прийнятих у суспільстві, виробити певні способи поведінки і емоційного реагування на навколишню дійсність.

Гіпотезою дослідження в нашій роботі є припущення про те, що формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку буде ефективним при умові взаємодії

сім'ї та дошкільного закладу, а також при використанні методу проектів у освітньо-виховному процесі ДНЗ;

Виходячи з цього, нами був розроблений проект з формування соціальної компетентності дошкільнят «Я і світ навколо мене», який впроваджував соціальний педагог у експериментальній групі.

При побудові даного проекту ми керувалися декількома принципами [1]:

1. Принцип комплексного та узгодженого впливу - він передбачає співробітництво соціального педагога, вихователів, батьків в процесі соціалізації дитини;

2. Принцип соціальної адаптації - включає формування у дітей світоглядних уявлень про загальнолюдські цінності, здоровий спосіб життя, законслухняність, повагу до людини, державу, навколишнє середовище та інші, які є орієнтирами і регуляторами їхньої поведінки;

3. Принцип багатоаспектності має на увазі використання різних напрямків діяльності по формуванню соціальної компетенції дошкільників;

4. Принцип послідовності передбачає, що цілі і завдання не можуть бути реалізовані одномоментно або аврально, по типу разової кампанії.

Таким чином, основними завданнями впровадження проєкту є:

- залучення до соціалізації дітей педагогів і батьків;
- поліпшення якості виховання та формування у дітей соціальної компетентності;
- створення в ДНЗ сприятливого соціально-психологічного клімату;
- об'єднання зусиль педагогів і батьків у питанні соціально-особистісного розвитку дітей;
- збагачення поінформованості батьків з питань організації спільної проєктної діяльності;
- гармонізація дитячо-батьківські відносини;

Спільна проєктна діяльність має розвиваючий потенціал, який полягає у розвитку комунікативної та емоційно-мотиваційної сфер всіх учасників проєкту. Залучення батьків до спільної проєктної діяльності дає їм можливість усвідомити наявний і придбати новий досвід конструювання власної батьківської поведінки, демонструвати дітям знання, установки і цінності, зразки компетентної поведінки [2].

Залучення до проєкту дозволяє всім членам сім'ї стати безпосередніми учасниками освітнього процесу, збагатити свій педагогічний досвід, відкрити невідомі особливості власної дитини, відчути задоволення від своїх успіхів і від успіхів дитини. В результаті емоційного розкріпачення батьків у сім'ї створюється тепліша морально-

психологічна атмосфера, батьки стають «емоційним тилом», долається дистанція в спілкуванні, яка виступає серйозною перешкодою в розвитку діалогу вихователя та батьків. Педагог у даному випадку виступає як партнер по спілкуванню.

Говорити про якість роботи з дітьми, можна лише тоді, коли поставлені завдання реалізуються через систему роботи. З метою підвищення якості роботи і створення системного підходу до вирішення завдань формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку і був розроблений даний проект, який містив у собі:

- виховні заходи та свята, в яких приймали участь не лише діти, а й батьки;
- сімейні конкурси, вікторини, квести, консультації та заняття;
- виховні години та відео лекторії для батьків;

Усі види діяльності мали на меті згрупування батьків та дітей, укріплення традицій сімейної творчості, збагачення сімейних взаємовідносин, збільшення емоційного контакту.

Після завершення проекту ми провели повторне оцінювання рівня сформованості соціальної компетентності у обох групах і отримали такі дані:

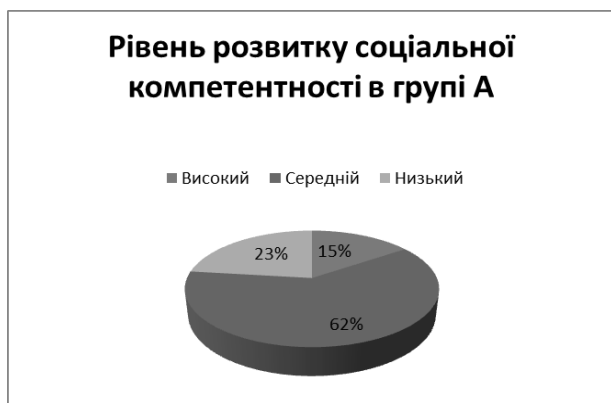

Рис.3 Показник рівня компетентності в контрольній групі

Рис. 4 Показник рівня компетентності в експериментальній групі

Як видно з діаграми, рівень соціальної компетентності у обох групах збільшився, але в групі Б, де соціальний педагог впроваджував проект, показники стали значно більшими. У групі Б на 39% знизився рівень дітей з низьким рівнем соціальної компетентності, і майже в 4 рази збільшилась кількість вихованців з високим рівнем компетенції.

Висновки дослідження.

Аналіз отриманих під час реалізації проекту даних дозволяє стверджувати, що гіпотеза, яку ми ставили на початку дослідження підтвердилася.

Спільна проектна діяльність має розвиваючий потенціал, який полягає у розвитку комунікативної та емоційно-мотиваційної сфер всіх учасників проекту. Залучення батьків до спільної проектної діяльності дало їм можливість усвідомити наявний і придбати новий досвід конструювання власної батьківської поведінки, демонструвати дітям знання, установки і цінності, зразки компетентної поведінки.

Залучення до проекту дозволило всім членам сім'ї стати безпосередніми учасниками освітнього процесу, збагатити свій педагогічний досвід, відкрити невідомі риси власної дитини, відчувати задоволення від своїх успіхів і від успіхів дитини. В результаті емоційного розкріпачення батьків у сім'ї створилася тепліша морально-психологічна атмосфера, була подолана дистанція в спілкуванні, яка виступає серйозною перешкодою в розвитку діалогу вихователя та батьків.

Все це є заслугою успішної діяльності вихователів, батьків та соціального педагога. Соціальний педагог – це, перш за все, посередник, з'єднуюча ланка між особистістю і державно-громадськими службами, організаціями і закладами, покликаними турбуватися про кожну людину, а особливо дитину. Соціальний педагог в ДНЗ покликаний забезпечити взаємодію всіх учасників освітньо-виховного процесу: дітей, батьків та працівників установи, задля успішної соціалізації, одним з провідних напрямів якої є формування соціальної компетентності у дітей дошкільного віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабунова Т.М. Дошкольная педагогика - педагогика развития / Т.М. Бабунова. - Магнитогорск: МаГУ, 2004.
2. Евдокимова Е.С. Управление взаимодействием детского сада и семьи: Ж. Управление дошкольным образовательным учреждением, № 5 - 2008.
3. Гогоберидзе А. Г. Предшкольное образование: некоторые итоги размышлений (Концепция образования детей старшего дошкольного возраста) [Текст] / А. Г. Гогоберидзе // Управление в ДОУ. – 2006. – № 1. – С. 10–19.
4. Захарова Т.Н. Механизмы и условия формирования социальной компетентности дошкольников. // Ярославский педагогический вестник. – 2011. – № 2 – С. 113 - 117.
5. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности [Текст] / А. К. Маркова // М. : Советская педагогика. –1990. – № 8, – С. 82–88.